

Μεθοδολογικά ζητήματα στις Κλασικές Σπουδές

Μεθοδολογικά ζητήματα στις Κλασικές Σπουδές:

Παλαιά προβλήματα και νέες προκλήσεις,

επιμ. Μελίνα Ταμιωλάκη, Ηράκλειο & Ρέθυμνο:

Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης & Εκδόσεις

Φιλοσοφικής Σχολής Πανεπιστημίου Κρήτης,

2017¹

Ιωάννης Ν. ΠΕΡΥΣΙΝΑΚΗΣ

ΟΤΑΝ έλαβα το βιβλίο ευχαρίστησα την επιμελήτρια της έκδοσης Μελίνα Ταμιωλάκη, που περιέλαβε το όνομά μου στους παραλήπτες του τόμου, και έγραψα ότι μέσα στην περιρρέουσα ατμόσφαιρα πολιτικοοικονομικής μιζέριας που μαστίζει τη χώρα ήταν μια ευχάριστη νότα, όχι μόνο γιατί το βιβλίο αυτό εξετάζει, δηλ. έχει τη δύναμη να εξετάζει, *Μεθοδολογικά ζητήματα στις Κλασικές Σπουδές*, ή γιατί μία φιλόλογος έκρινε σημαντικό ένα τέτοιο θέμα, αλλά και γιατί βρήκε τους αρμόδιους ερευνητές, διοργάνωσε μάλιστα ένα συνέδριο γι' αυτό, και έφτασε στη δημοσίευση των ανακοινώσεων, με μία πυκνή εισαγωγή. Για όλους τους λόγους συγχαρητήρια. Και για να είμαστε δίκαιοι, έλεγα, συγχαρητήρια οφείλονται και στους εκδότες, για τη γενναιοδωρία τους να εκδώσουν ένα τέτοιο βιβλίο. Είπα επιγραμματικά χωρίς φθόνο την άποψή μου για τον τόμο, όπως κάνω πάντοτε.

Ο τόμος δεν έρχεται απλά να καλύψει ένα κενό στην ελληνική βιβλιογραφία πάνω στο θέμα των *Μεθοδολογικών ζητημάτων στις Κλασικές Σπουδές*: είναι μία συμβολή καθεαυτή στο θέμα που πραγματεύεται, αντίστοιχη με άλλες σε άλλες γλώσσες—γραμμένη στα ελληνικά. Ο συγγραφέας του κάθε άρθρου είναι συνήθως διακριτικός, αρκείται στην εξιστόρηση, στο τρίτο πρόσωπο, των επιχειρημάτων που αποτελούν το

---

¹ Πρόκειται, με μικρές αλλαγές, για την ανακοίνωση που γράφτηκε για την παρουσίαση του τόμου στην Αθήνα (5 Νοεμβρίου 2018) η οποία δεν εκφωνήθηκε, όχι από δική μου επιλογή.

θέμα του. Υπάρχουν όμως και εξαιρέσεις, στις οποίες ο συγγραφέας ομιλεί εκτενέστερα για τον εαυτό του.

Η τυπογραφική εμφάνιση του τόμου είναι αισθητικά φιλική προς το μάτι, και το εξώφυλλο από το κτήριο της Νέας Βιβλιοθήκης της Αλεξάνδρειας με τις εγχάρακτες γραφές εύγλωττη, διπλά. Ωστόσο, άθελά μου πρόσεξα κάποια τυπογραφικά σφάλματα. Επίσης, ο ίδιος ο τόμος μπορεί να είναι ένα καλό εξαγώγιμο προϊόν, αλλά τα συμπεράσματα δεν εξάγονται (λέγεται πολλές φορές), συνάγονται.

Στην πρώτη ενότητα *Κριτικές εκδόσεις*, η Αθηνά Μπάζου παρουσιάζει τον ρόλο της ανατολικής παράδοσης στην αποκατάσταση ιατρικών αρχαίων ελληνικών κειμένων. Υπάρχουν αρχαία ελληνικά ιατρικά κείμενα που σώζονται μόνο στα αραβικά, πλήρως ή εν μέρει. Οι μεταφράσεις αυτές είναι ανεκτίμητες, διότι αποτελούν τη μοναδική μας πηγή για να γνωρίσουμε το κείμενο. Αλλά και στις περιπτώσεις στις οποίες διαθέτουμε και το ελληνικό κείμενο και αραβική μετάφρασή του, ο εκδότης μπορεί να στηριχθεί με ασφάλεια και να επιλέξει γραφές που προσφέρουν ικανοποιητικό νόημα, ακόμη και αν δεν υποστηρίζονται από την ελληνική παράδοση. Η αξία των μεταφράσεων αυτών γίνεται φανερή από δύο πραγματείες του corpus του Γαληνού: *Ὅτι ταῖς τοῦ σώματος κράσεσιν αἰ τῆς ψυχῆς δυνάμεις ἔπονται* και *Περὶ εὐπορίστων*. Για το πρώτο κείμενο, η συμφωνία της αραβικής μετάφρασης σε πολλά σημεία με την Aldina, αντίθετα ενίοτε στις εσφαλμένες γραφές όλης της υπόλοιπης παράδοσης, αποδεικνύει ότι τα πρότυπά τους, χαμένα σήμερα, ήταν καλύτερα από τα ελληνικά χειρόγραφα που σώθηκαν. Τελικά η αξιοποίηση των αραβικών και των ιατρικών κειμένων της αρχαιότητας είναι *sine qua non* προϋπόθεση για τις κριτικές εκδόσεις τους. Η προσφορά της Αθηνάς Μπάζου σε αυτό το πεδίο είναι ήδη σημαντική και θεμελιώνει καλές ελπίδες για ακόμη περισσότερο έργο.

Η Émeline Marquis εστιάζει σε δύο σημαντικά θέματα σχετικά με τη χειρόγραφη παράδοση του Λουκιανού: στο ερώτημα της αποκαλούμενης τάξης των «μεικτών» χειρογράφων και στο ερώτημα της μονής ή διπλής παράδοσης των έργων του Λουκιανού. Υπογραμμίζει τη σημασία του λεξιλογίου και της ακριβούς διατύπωσης όρων και ορισμών των εννοιών και αναδεικνύει τον ρόλο της «ακολουθίας» (της σειράς των κειμένων σε ένα δεδομένο χειρόγραφο) ως χρήσιμου εργαλείου για την κατανόηση της παράδοσης των κειμένων του Λουκιανού. Η έννοια του μεικτού χειρογράφου αφορά κυρίως στη σειρά των επί μέρους έργων ενώ κείμενα με μονή παράδοση αντιστοιχούν στα κείμενα που σώζονται στο δεύτερο μέρος του κώδικα Harleianus 5694.

Στη δεύτερη ενότητα *Αποσπάσματα*, ο Patrick Finglass με περίτεχνο τρόπο, όσο περίτεχνη είναι και η μελέτη των αποσπασμάτων και έπειτα η έκδοση ενός κειμένου που σώζεται αποσπασματικά, εκθέτει κάποιες από τις αρχές τις οποίες ακολουθεί η πρόσφατη μνημειώδης έκδοσή του του Στησιχόρου (Cambridge 2014), όπως η αποκατάσταση και η σειρά των αποσπασμάτων. Η απερίσκεπτη αποκατάσταση μπορεί να προκαλέσει προβλήματα στην ερμηνεία ενός αποσπασματικού κειμένου, η εκδοτική ατολμία από την άλλη μπορεί να είναι εξίσου καταστροφική. Η αδυναμία των εκδοτών του Στησιχόρου να αναγνωρίσουν εγκαίρως και να δημοσιεύσουν στην αρχή της *Ίλιου Πέρσεως* το απόσπασμα που απεικονίζει τον Επειό έχει οδηγήσει σε αδικαιολόγητους ισχυρισμούς σχετικά με την πρωτοτυπία του Σιμίου στην απεικόνιση αυτής της μορφής στον *Πέλεκυν*. Όμως η περιγραφή του Σιμίου έχει το προηγούμενό της σε αυτήν του Στησιχόρου, ένα στοιχείο που σχετίζεται με τις συζητήσεις για τη σχέση μεταξύ ελληνιστικής και αρχαϊκής ποίησης. Επίσης, η απροθυμία των εκδοτών να αποκαταστήσουν το όνομα «Φαίδρα» σε έναν πάπυρο που δημοσιεύτηκε το 1962, έχει οδηγήσει στην ιδέα που διατυπώνεται επανειλημμένα στη σχετική βιβλιογραφία, ότι δεν υπάρχουν λογοτεχνικές μαρτυρίες για τη Φαίδρα ανάμεσα στην *Οδύσσεια* και την τραγωδία.

Ο Κώστας Αποστολάκης εκδίδει ένα μικρό αλλά αντιπροσωπευτικό δείγμα από την ερμηνευτική έκδοση του Τιμοκλή που είναι εν εξελίξει και έχει προγραμματισθεί να δημοσιευθεί στη σειρά *Fragmenta Comica* που διευθύνει ο καθηγητής Bernhard Zimmermann. Πρώτα περιγράφει τη δομή που διέπει τη σειρά η οποία περιλαμβάνει εκτενή εισαγωγή για τον ποιητή και το έργο του και αναλυτικό υπόμνημα. Ύστερα, έπειτα από μία εισαγωγή στον ποιητή Τιμοκλή, σύμφωνη με τις προδιαγραφές της σειράς, ακολουθεί η έκδοση και ο σχολιασμός δύο αποσπασμάτων της κωμωδίας *Νεαίρας* (25 και 26 K.-A.), σύμφωνα επίσης με τις προδιαγραφές της σειράς. Η ερμηνεία του τίτλου της κωμωδίας και του περιεχομένου της γίνεται με γνώση και σύνεση, και ο σχολιασμός των αποσπασμάτων είναι πλούσιος, ακριβής και λιτός στη διατύπωση.

Η Άννα Ζουγανέλη εξηγεί πώς η μυθολογική παράδοση μπορεί να μας βοηθήσει να κατανοήσουμε τις επιλογές των τραγικών ποιητών του 4ου αι., αλλά και το πόσο σημαντικό είναι να μελετάται το περιεχόμενο ενός αποσπάσματος. Ο μύθος μπορεί να αποτελέσει μεθοδολογικό εργαλείο για την αποκατάσταση των αποσπασμάτων. Η μελέτη των διάφορων μυθολογικών εκδοχών μάς βοηθεί ώστε να καταλάβουμε τις

προτιμήσεις και την ποιητική των ποιητών αυτών, οι οποίοι επιλέγουν κυρίως σπάνιες εκδοχές μύθων ή αλλάσσουν τις πιο γνωστές εκδοχές, για να εντυπωσιάσουν και να διαφοροποιηθούν από τους προγενεστέρους τους, προεικονίζοντας έτσι την τάση των ποιητών των ελληνιστικών χρόνων επίσης για σπάνιους μύθους.

Η Elena González αναλύει τα μεθοδολογικά ζητήματα στην κατηγοριοποίηση των αρχαϊκών και κλασικών επιγραφών. Συγκεκριμένα εξετάζει επιγραφές της αρχαϊκής και κλασικής εποχής, συνήθως μονόστιχες, οι οποίες παρόλο που παρουσιάζουν δυσκολίες προσαρμογής σε συγκεκριμένο μετρικό σχήμα, εμφανίζουν ωστόσο μία ποιητική χροιά που τις διαφοροποιεί από τον απλό πεζό λόγο. Αυτά τα μικρά κείμενα θέτουν το δίλημμα αν η αναγνώριση οποιουδήποτε μετρικού ρυθμού σε ένα επιγραφικό κείμενο αρκεί για να ενταχθεί αυτό στην κατηγορία των επιγραμμάτων, ή αντίστροφα εάν ένα κείμενο με προσεγμένη γλώσσα και ποιητική χροιά μπορεί να θεωρηθεί ποιητικό. Ικανοποιητική λύση φαίνεται να είναι να κατατάξουμε τις επιγραφές αυτές σε μία τρίτη κατηγορία, εκείνη της ρυθμικής πρόζας. Ο ρυθμός του λόγου και η χρήση τυπικών εκφράσεων συνιστούν βασικό στοιχείο στη σύνθεση των επιγραφικών κειμένων, ανεξαρτήτως λογοτεχνικού είδους, έκτασης και προσωδιακής κατηγορίας, και συνεπώς τα όρια μεταξύ εμμέτρου και πεζού λόγου είναι ιδιαίτερα λεπτά.

Στην τρίτη ενότητα *Αφηγήσεις*, ο Δήμος Σπαθάρας εστιάζει στη μελέτη των συναισθημάτων στον αρχαίο κόσμο και ειδικότερα στη σημασία των αφηγήσεων και της αφηγηματικότητας για την ιστορία των συναισθημάτων, ιδιαίτερα στον *Αίγινητικό* του Ισοκράτη. Πόση σημασία έχει η μελέτη των συναισθημάτων γίνεται κατανοητή από τη σημασία που αποδίδεται μόνο σε ένα συναίσθημα, τον *έλεον*, το μόνο που αδιαλείπτως εξετάζεται σχετικά με την τραγωδία. Επειδή τα συναισθήματα προϋποθέτουν αξιολογήσεις που περιστρέφονται γύρω από κυρίαρχες πολιτισμικές και κοινωνικές αντιλήψεις και συμπεριφορές, η μελέτη των συναισθημάτων μάς επιτρέπει να κατανοήσουμε τα αξιακά συστήματα που συνείχαν τις αρχαίες κοινωνίες που μελετούμε. Για τους μελετητές του αρχαίου κόσμου το συναισθηματικό σενάριο που κατασκευάζει ο ομιλητής του *Αίγινητικοῦ* είναι πολύτιμο (αλλά όχι μόνο αυτού), διότι έχει ως στόχο να πείσει ένα δικαστήριο και κατά τούτο είναι ένα σενάριο που επικαλείται κοινά αποδεκτές αξίες. Ομοίως είμαστε υποχρεωμένοι για τη μελέτη των αξιών να εντάξουμε τους σχετικούς όρους στα συμφραζόμενά τους για να διαπιστώσουμε την ακριβή σημασία τους.

Η Ζαχαρούλα Πετράκη αφορμώμενη ερμηνευτικά από τη θεωρία της αφηγηματολογίας προκειμένου να διερευνήσει την επιλογή του

Πλάτωνα να παρουσιάσει εγκιβωτισμένα τον τελευταίο διάλογο του Σωκράτη, συνδύασε την εν λόγω θεωρία με μια μεταμοντέρνα και εν πολλοίς αποδομιστική προσέγγιση της κατασκευής της σωκρατικής μορφής στους διαλόγους *Φαίδων* και *Συμπόσιον*. Ειδικότερα η πρώτη ενότητα του άρθρου «Προβλήματα ερμηνείας των Πλατωνικών διαλόγων» είναι μία σύγχρονη με γνώση εισαγωγή στη διαλογική μορφή του πλατωνικού φιλοσοφικού λόγου: η πλήρης σχεδόν απουσία του Πλάτωνα, ως χαρακτήρα, από τους διαλόγους, κυρίως όμως η πλήρης απουσία του ως συγγραφέα, ο Σωκράτης ως χαρακτήρας στους διαλόγους, ο Σωκράτης φερέφωνο του Πλάτωνα, ο Σωκράτης των διαλόγων και ο ιστορικός Σωκράτης, η λογοτεχνική/ δραματική ερμηνευτική μέθοδος, είναι όλα διαβασμένες οπτικές ερμηνείας της εισαγωγής αυτής.

Η Angela Cinalli μελετά τους περιπλανώμενους επαγγελματίες μέσω πληροφοριών που μας δίνουν οι επιγραφές και ειδικότερα μέσω της ανάλυσης ενός αντιπροσωπευτικού παραδείγματος, του Σατύρου από τη Σάμο. Στην πρώτη φάση της έρευνας για το κίνημα των περιπλανώμενων καλλιτεχνών προσφέρει μία εκ του σύνεγγυς ανάλυση του φαινομένου με βάση τις περιοχές που παρέχουν περισσότερες μαρτυρίες (κυρίως οι Δελφοί). Έτσι διαπιστώνει ότι μία καθολική εικόνα του φαινομένου και του σημαντικού ρόλου του στη διαμόρφωση της πολιτισμικής ζωής και της ταυτότητας του ελληνιστικού χρόνου θα μπορούσε να αποκτηθεί μόνο μέσω μιας έρευνας που θα εκτεινόταν σε ευρύτερο γεωγραφικό και θεματικό πλαίσιο. Η δραστηριότητα αυτών των περιπλανώμενων καλλιτεχνών εντάσσεται σε *άγωνες*, συστατικό στοιχείο της *ἀρετῆς* σε όλο το μήκος της ελληνικής ιστορίας. Σε μία τέτοια ανάλυση, που προσφέρει λεπτή εξειδικευμένη γνώση, ξενίζει η απουσία σύνδεσης των περιπλανώμενων αυτών καλλιτεχνών με τους αοιδούς, τους ποιητές, τους μάντιες της αρχαϊκής εποχής, τους σοφιστές, τους γιατρούς, τους γλύπτες της κλασικής εποχής, και όλων αυτών με τους ομηρικούς *δημοεργούς*, που παρέχουν εξειδικευμένη εργασία στον *δήμο*, στους κατοίκους μιας περιοχής, κυρίως τους *ἀγαθούς*, έναντι αμοιβής σε είδος, και μετά την κοπή και την κυκλοφορία του νομίσματος, σε χρήμα.

Στην τέταρτη ενότητα *Διεπιστημονικές θεωρήσεις για τη μελέτη του αρχαίου ελληνικού πολιτισμού*, η Λουκία Αθανασάκη, η οποία τα τελευταία δέκα έτη έχει συγγράψει πλήθος ανάλογων μελετών, εξετάζει την ευριπίδεια τραγωδία σε σχέση προς το εικαστικό περιβάλλον, και αναλύει ερμηνευτικά και μεθοδολογικά ζητήματα. Η γνώση μας για την ερμηνεία του κειμένου, για την πρόσληψή του από το ακροατήριο, και

εν γένει για το επίπεδο του πολιτισμού και της έκφρασης, πλουτίζει και εκλεπτύνεται με τέτοιες εργασίες—άλλωστε ο πέμπτος αιώνας στην Αθήνα, ιδιαίτερα το δεύτερο ήμισυ του 5ου αι., περιγράφεται ως αιώνας των εικόνων.

Ο Κώστας Βλασόπουλος υποστηρίζει ότι οι σύγχρονες θεωρίες της ιστοριογραφίας ανοίγουν μεγάλες δυνατότητες για την ανανέωση της μελέτης της αρχαιότητας. Πρώτη συνέπεια είναι η μεγέθυνση του ιστορικού πεδίου λόγω της γιγάντωσης των νέων κλάδων της κοινωνικής, οικονομικής και πολιτισμικής ιστορίας. Η αναγνώριση ότι κοινωνικές ομάδες πέρα από τις ελίτ είναι ενεργά υποκειμένα της ιστορίας έμελλε να έχει δραματικές συνέπειες για τη σύγχρονη ιστοριογραφία. Οι νέες μορφές ιστοριογραφίας στράφηκαν σε νέα πεδία, όπου η παρουσία άλλων ιστορικών υποκειμένων πέρα από την ελίτ δεν ήταν τόσο αόρατη όσο στο πεδίο της πολιτικής ιστοριογραφίας. Οι γυναίκες και οι δούλοι μπορεί να είναι αόρατοι στις παραδοσιακές αφηγήσεις πολιτικής ιστορίας, όμως θα ήταν πρακτικά αδύνατο να γράψει κανείς μια ιστορία της αθηναϊκής οικογένειας ή της ρωμαϊκής οικονομίας χωρίς να τους αναφέρει συχνά. Είναι γνωστό ότι η αρχαία ελληνική λογοτεχνία είναι γραμμένη από τους *άγαθούς* για τους *άγαθούς* χωρίς αμφισβήτηση από τους *κακούς*, τουλάχιστον πριν από το τέλος του πέμπτου αιώνα. Αλλά και η κειμενική μορφή της ιστοριογραφίας θέτει άλλα προβλήματα. Με βάση τη μελέτη του Hayden White *Metahistory* (1973), το ιστορικό κείμενο μοιράζεται με τα άλλα λογοτεχνικά είδη τα σύνθετα φαινόμενα που μελετά η αφηγηματολογία. Οι ιστορικοί γίνονται όμηροι των αφηγηματικών πλοκών που επιλέγουν για να παρουσιάσουν την έρευνά τους.

Η Κατερίνα Οικονομοπούλου υποστηρίζει ότι η ερμηνεία της γραμματείας της δεύτερης σοφιστικής μέσα από τον Νέο Ιστορισμό (λέγω έλλογα ιστορισμός) οδηγεί σε παραγωγική διερεύνηση των σύνθετων στρατηγικών με τις οποίες έργα της δεύτερης σοφιστικής συνδιαλέγονται αλλά και διαμορφώνουν καθοριστικά καιρίους προβληματισμούς της εποχής τους, όπως η παιδεία και η πολιτισμική ταυτότητα. Νεο-ιστοριστικές αναγνώσεις των κειμένων της δεύτερης σοφιστικής μπορούν να προσφέρουν τη δυνατότητα γόνιμου προβληματισμού πάνω στις κοινωνικές δυναμικές με τις οποίες αυτά συνδιαλέγονται και μπορούν να οδηγήσουν σε ριζική επανεκτίμηση κειμένων τα οποία παραδοσιακά θεωρούνται δευτερεύουσας αξίας.

Η Νικολέττα Καναβού ερευνά την παρουσία των ομηρικών ηρώων στον Λουκιανό και τον Φιλόστρατο. Εκφραστές της κριτικής της αξιο-

πιστίας του Ομήρου στους συγγραφείς της δεύτερης σοφιστικής είναι σε μερικές περιπτώσεις οι ομηρικοί ήρωες, ενίοτε μάλιστα εμφανίζεται ο ίδιος ο Όμηρος να αλληλεπιδρά με τους ήρωες των επών. Οι ερωτήσεις του Απολλωνίου στον Αχιλλέα ζητούν εξηγήσεις για ασάφειες και ατέλειες της πλοκής της *Ιλιάδας* και ειδικότερα διερευνούν προθέσεις: γιατί ο ποιητής είπε την ιστορία έτσι και όχι αλλιώς, και σε τι αποσκοπούσε. Στην πραγματικότητα τα κείμενα αυτά εκμεταλλεύονται απόψεις φιλόλογων της εποχής τους, ή προγενέστερης εποχής. Ο ρόλος των ομηρικών ηρώων στα έργα των αυτοκρατορικών χρόνων είναι άρρηκτα συνδεδεμένος με το ενδιαφέρον των συγγραφέων της περιόδου αυτής για σημαντικά προβλήματα ερμηνείας της ομηρικής ποίησης. Η ερμηνεία ως εσωτερική διαδικασία, καθώς και τα πολλά επίπεδα αφήγησης που αντιστοιχούν σε πολλά επίπεδα ερμηνείας, παρέχουν ένα ιδιαίτερα πρόσφορο περιβάλλον για τη θεωρία του φιλοσόφου του δικαίου Ronald Dworkin, περί λειτουργίας ερμηνευτικών πεποιθήσεων και εφαρμογής αισθητικών κριτηρίων, την οποία ακολουθεί η συγγραφέας.

Στην πέμπτη ενότητα *Διεπιστημονικές θεωρήσεις στον τομέα της Αρχαιολογίας*, ο Θεόδωρος Γιαννόπουλος εξετάζει τη διεπιστημονική αλληλεπίδραση μεταξύ προϊστορικής αρχαιολογίας και πληθυσμιακής γενετικής στο πλαίσιο της μελέτης του απώτερου παρελθόντος. Εξετάζονται ο δαρβινικός εξελικτισμός, ο μεταναστευτισμός, ο θετικισμός και ο ομοιομορφισμός, και ειδικότερα η σύνδεση της νέας ή διαδικαστικής αρχαιολογίας με τον θετικισμό, καθώς και η υπέρμετρη πρόσδεση ερευνητικών πορισμάτων της πληθυσμιακής γενετικής σε επισφαλείς αρχαιολογικές θεωρίες. Οι συγκεκριμένες έρευνες της πληθυσμιακής γενετικής που εξετάστηκαν παρουσιάζονται ως συμβατές με αντίστοιχες αρχαιολογικές ή γλωσσολογικές θεωρίες, αλλά στην πραγματικότητα είναι επιστημολογικά επηρεασμένες από αυτές. Πίσω από τις εκάστοτε επιστημονικές μεθόδους βρίσκονται πάντοτε συγκεκριμένες θεωρητικές και επιστημολογικές παραδοχές, ενίοτε όχι εξίσου σύγχρονες με τα μεθοδολογικά “επιφαινόμενά” τους.

Ο Luca Giuliani περιγράφει πώς οι κλασικοί αρχαιολόγοι έχουν εφαρμόσει τη μέθοδο της εκδοτικής κριτικής στην ελληνορωμαϊκή αρχαιολογία και στη μελέτη της αρχαίας γλυπτικής, καθώς και το τι θα μπορούσε να σημαίνει εδώ η αποκατάσταση ενός πρωτοτύπου: ειδικότερα κάνει τον διαχωρισμό μεταξύ των περιπτώσεων στις οποίες υπάρχει ένα αρχέτυπο προς αποκατάσταση και εκείνων στις οποίες δεν υπάρχει, σε δύο διαφορετικά είδη: στην ελληνική γλυπτική του 5ου αι. π.Χ. και στις ρωμαϊκές σαρκοφάγους του 2ου αιώνα μ.Χ.

Στην έκτη ενότητα *Πρόσληψη της κλασικής γραμματείας*, ο Κωνσταντίνος Σπανουδάκης εξετάζει την παρουσία του Θεοκρίτου, ειδικότερα του έβδομου ειδυλλίου, σε μεταγενέστερους ποιητές χρησιμοποιώντας παραδοσιακά φιλολογικά μέσα, τη διακειμενικότητα και την πρόσληψη, και από ποια οπτική γωνία διάβαζαν τον Θεόκριτο στην ύστερη αρχαιότητα, τόσο στην εθνική όσο και τη χριστιανική γραμματεία, καθώς και τους λόγους για τους οποίους η ποίηση του Θεοκρίτου υιοθετήθηκε ως λογοτεχνικό πρότυπο σε συγκεκριμένα συμφραζόμενα.

Ο Μιχάλης Πασχάλης, ο οποίος τα τελευταία χρόνια έχει συγγράψει μονογραφίες και πολλά άρθρα στην πρόσληψη της αρχαίας ελληνικής και λατινικής φιλολογίας, πραγματεύεται την ανακάλυψη του Ομήρου στη Δύση, και ιδιαίτερα την επίδραση που είχε η αναθεώρηση από τον Πετράρχη του έπους *Africa* στην παρουσία του Ομήρου, και μάλιστα κατά πόσο ο πρωτότυπος Όμηρος εμφανίζεται στο αναθεωρημένο κείμενο, τι συνέβη με τον λατινικό Όμηρο και πώς μπορεί κανείς να διακρίνει τον έναν από τον άλλο. «Πρωτότυπος Όμηρος» είναι ο Όμηρος που γνώρισε ο Πετράρχης μέσω της λατινικής μετάφρασης των ομηρικών επών από τον Λεόντιο Πιλάτο, και με τον όρο «λατινικός Όμηρος» εννοεί κείμενα που προβάλλονται ως ομηρικά, ενώ έχουν λατινική καταγωγή, και λατινικά κείμενα που αναπλάθουν τα ομηρικά έπη. Παραμένει ζήτημα γιατί ο Πετράρχης στην όψιμη αναθεώρηση του έπους *Africa* εισήγαγε μόνο μία παραπομπή στο ομηρικό πρωτότυπο, και γιατί δεν εμπλούτισε τον διάλογο για την ποίηση και τη νέα προσωπική του σχέση με τον Όμηρο στο ένατο βιβλίο με αναφορές σε προγραμματικά χωρία των ομηρικών επών.

